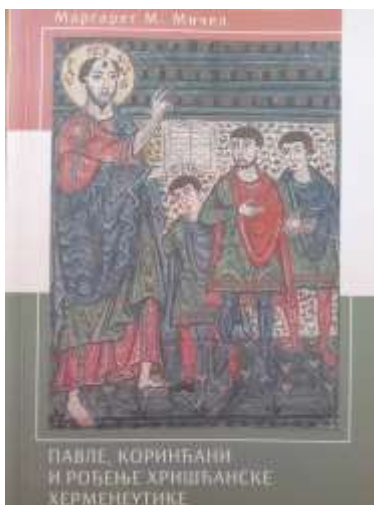

У КРЕТАЊУ ИЗМЕЂУ НАПИСАНОГ И ПРОЧИТАНОГ: ТЕКСТ КАО ОГЛЕДАЛО И ЗАГОНЕТКА

(ПАВЛЕ, КОРИНЋАНИ И РОЂЕЊЕ ХРИШЋАНСКЕ ХЕРМЕНЕУТИКЕ.
МАРГАРЕТ М. МИЧЕЛ. КРАЉЕВО, БЕОГРАД: МАНАСТИР ГРАДАЦ,
БИБЛИЈСКИ ИНСТИТУТ ПБФ-А, 2017. ПРЕВ. ФИВА САВКОВИЋ)¹

Завршеци тумачења увек су на хоризонту, а
никада у целини на виду (Маргарет Мичел).

Овогодишња одбрана докторске дисертације под називом *Метафорика* позива у посланицама апостола Павла: *κλῆτος* и сродни мотиви монахиње Фиве Савковић представља непосредан повод за враћање књизи коју је на наше говорно подручје превела још 2017. године, у склопу континуираног проучавања новозаветне епистолографије. Студија Маргарет Мичел, америчке књижевне историчарке античког хришћанства, на једно место сакупља низ ауторкиних предавања одржаних на Оксфорду (2008), са темом Павлове кореспонденције са Коринћанима.² У

писмима, насталим педесетих година н. е. на грчком коине језику, Свети апостол Павле иновативно тумачи Свето писмо – стварајући основу Новог завета и учествујући у изградњи хришћанске културе текста, идентитета, начина аргументације и облика заједничког живота (Мичел 2021: 74).

*jovana.ivetic@gmail.com; ORCID: 0009-0000-4349-9188.

¹ Захваљујем Магди Миликић на усмеравању пажње ка овој студији.

² У кембричким приручницима Новом завету и Светом Павлу налазе се два текста Маргарет Мичел која пружају додатни контекст овој студији.

Студија Маргарет Мичел минуциозно анализира низ Павлових стратегија (само)тумачења у посланицама Коринћанима, као и начине на које се самотумачење обликује у херменеутичку праксу током ранохришћанске рецепције. Павлово тумачење конципирано је као *агон*, полемички феномен који израста из тежње да се разреши неспоразум настао у процесу текстуалне комуникације, односно из тежње да се нивелише разлика између ауторове намере и свих оних значења која допиру до читалаца.

Покушај апостола Павла да разјасни већ написана писма отвара простор за нелинеарну текстуалну комуникацију и ствара *полемичну парадигму тумачења*. Павле је писма користио да *упути, опомене, моли, контемплира, похвали, одбаци, администрира, заповеди, оповргне, понови, развије своја схватања, адресира критике, одбрани свој ауторитет* (Мичел 2021: 75). Он је у исто време пажљиво развијао своје позиције о теолошким, друштвеним, културним и политичким питањима, утирући на тај начин пут читавој херменеутичкој традицији Западног света (Исто, 76).

Кроз шест поглавља прате се три главна феномена: усложњен процес Павлових самотумачења, затим рецепција Павла у патристици уз деконструисање бинаризма александријске и антиохијске школе тумачења, и контекстуализовање текстоцентричности ранохришћанске културе. У књизи је дата и транслитерација изворних грчких појмова, због природе тумачења које се простире од граматичког и лексичког слоја до реторичких техника и херменеутичке праксе.

Поглавља започињу деловима Пролога за Тумачење *Песме над песмама* Григорија Ниског, писаног на захтев константинопољске ђаконисе Олимпијаде. У првом поглављу контекстуализоване су Посланице Коринћанима, уз преглед њихове генезе и форме. Представљено је како је *corpus Paulinum* утврдио пут одбране недословног тумачења, поставши метафорични *диоликос*, раскршће култура и делова света, који *преносе товар херменеутичких оруђа с једног краја царства на други* (21). Ранохришћанска егзегеза била је карактеристична по мноштву метода тумачења, што говори о прилагодљивости ове херменеутичке праксе, њеној контекстуалној условљености, али и потешкоћама приликом систематизације (21). Дословна и алегоријска тумачења употребљавана су као *форме самоидентификације и самоодбране ранохришћанских писаца*, у зависности од контекста и жељеног тумачења текста.

У другом поглављу, Мичел измешта кривицу *погрешног разумевања* са Коринћана, истичући двосмерност текстуалне комуникације. Разликовање праве, истинске намере, с једне, и (не)исправног читања с друге стране, проузрокује *поправно писање*, из чега настаје библијска

херменеутичка пракса. Самоисправљањем Павле конкретизује и можда преобликује своје мишљење (35), указујући на дубљи смисао написаног. У овом поглављу нагласак је на његовом позивању на прецизно изражавање и логично значење текста (37), док ће у четвртном поглављу бити речи о затамњивању и разјашњавању значења, што је још један пример контекстуалног одабира метода читања.

Треће поглавље фокусира се на Оригена, *потпуно одевеног у Павлове текстове*. Другим речима, анализира се Оригеново тумачење Павлом, као и преобликовање античких поступака у две школе тумачења. Пажња је посвећена алегоријском тумачењу, његовом дуалистичком речнику, односу говора и смисла, речи и значења, физичких и менталних херменеутичких алата, као и узроцима неразумевања – божанској хотимичној мистификацији или људској отупелости (65). Једно од решења *погрешне* рецепције јесте Павлова таксономија људских бића – духовних, душевних и телесних (где Коринћани представљају трећу категорију, што је прекор који треба да их подстакне на добро понашање) – према којима треба прилагодити тумачење, односно од којих се очекују читања различитог квалитета. Ориген преобликује ову *антрополошку* поделу у једну *мапу тумача и читалаца* Писма – од простијих, преко оних који су донекле напредовали, до савршених.

Четврто поглавље уводи ауторкину визуелну метафору *лествице вела*, којом означава кретање између јасности и нејасности, нејасности и прикривања, целине и дела. У трагању за језиком којим би означио двосмисленост, апостол Павле употребљава *огледало* и *загонетку* како би именовао неразговорну перцепцију и делимично знање које текст пружа. Мичел истиче да је дискурс огледала и вела део *библијског и филозофског* комплекса који *изједначава визију са знањем*, насупротив Платоновом идеалу директног гледања у истину (89). Текст сакрива мудрост, до које се долази алегоријским тумачењем, односно подизањем вела са истине (88). Такође, анализирана је и Павлова християнизација реторичке теорије тумачења, у шта спада и преношење фокуса са написаног на ауторову интенцију.

Пето поглавље бави се критеријумима тумачења у полемичној парадигми. Нарочита пажња посвећена је улози сведочанства у спрези са религијским ауторитетом и овлашћењима са једне стране (117), као и функцијама аутора у тексту са друге. Како је реч била предмет проверавања, више сведока било је неопходно за одбрану ауторовог става. Истакнута је и разлика усменог и писаног сведочанства, где је ово друго схваћено као трајније. Алтернативни поступци легитимизовања писања укључивали су поређење аутора са другим апостолима, или изокретање намера клеветника.

Финално поглавље враћа се на успостављање значења текста и вредновања његових ефеката са становишта *слова текста* и његове намере. Коринћани су посланице тумачили на различите начине, некад и контроверзно, а могуће рецепције Павла илустроване су портретима које су насликали Рембрант и Ловис Коринт. Стога и уводни одломак *Тумачења Григорија Ниског* за ово поглавље говори о нужности теорије у тумачењу, односно о нужности *пречишћавања* значења алегоријским тумачењем. *Танак папирус Павлових оригиналних записа постаће монументално учвршћен као у камену – камену темељцу ранохришћанске традиције* (128).

Студија о Павлу, Коринћанима и рођењу хришћанске херменеутике може бити занимљива и медијевистима, византолозима и уопште проучаваоцима или љубитељима (теорије) књижевности. Ова студија, наиме, у више наврата истиче споне хришћанске херменеутике са античком реториком на једној страни, а са савременом књижевном теоријом на другој. Маргарет Мичел подвлачи овај континуитет пишући да је античко тумачење, као инхерентно контрадикторан процес, обликовало основу *патристичке библијске егзегезе (и заправо херменеутике у западној традицији кроз хуманизам и ренесансу на до Гадамера)* (38). У Павловој християнизацији античке реторике он је именован као *хришћански Хермес*, чиме се алудира на етимологију херменеутике као егзегетичке споне људског и божанског подручја помоћу Божјег изасланика (Jasper 2009: 22, 28). У студији се лајтмотивски појављује и истраживање Кети Иден о употреби реторичких традиција у тумачењу текстова од Аристотела, Цицерона, Квинтилијана, преко Павла, Василија, Августина, Еразма, Меланхтона и Матије Влачића Илирика (156), као још једна назнака о континуитету херменеутике.

С друге стране, комуникативни процес између Павла и Коринћана схваћен је као интерактиван, значењски нелинеаран, а посланице као интертекстуалне. Обиље књижевнотеоријске терминологије у овој књизи не чуди када се узме у обзир да мноштво савремене теорије књижевности произлази из *херменеутичких приступа и пракси и унутар канона библијске књижевности, и унутар традиције њене интерпретације* (Jasper 2009: 28). Ранохришћански контекст рађа текстоцентричну културу која ће инспирисати бројне теорије код проучавалаца средњег века, од Јаусове естетике рецепције до мање познате медијевистичке инспирације постструктуралистичке мисли. Преглед историје хришћанске херменеутике има додирних тачака са Дилтајевим и Гадамеровим писањем, док идеја двосмерности комуникације, те текста као отвореног дела које изнова ствара значења призива Ека и бројне моделе текстуалне комуникације, од Јакобсоновог до структуралистичких.

Са треће стране, ако бројне књижевне теорије настају у дотицају са средњовековљем, само средњовековље је у непрестаном дијалогу са Библијом и библијском егзегезом. За овај истраживачки правац нарочито је занимљиво поглавље о дискурсу огледала, који је чест и у поетичким проучавањима средњовековља, од Сергеја Аверинцева до Сирила Манга, као и дијалектика теорије и праксе писања, те различите самоидентификације и самоодбране писаца, инспиративне за медијевистичко проучавање теорије ауторства.

ЛИТЕРАТУРА

Jasper, David. "Biblical Hermeneutics and Literary Theory". In: *The Blackwell Companion to the Bible in English Literature*. Eds. Rebecca Lemon, Emma Mason, Jonathan Roberts, and Christopher Rowland. West Sussex: Wiley-Blackwell, 2009, pp. 22–39.

Mitchell, Margaret. "1 and 2 Thessalonians". In: *The Cambridge Companion to St Paul*. Ed. James D. G. Dunn. New York: Cambridge University Press, 2006, pp. 51–64.

Mitchell, Margaret. "The Life and Letters of Paul". In: *The Cambridge Companion to New Testament*. Ed. Patrick Gray. York: Cambridge University Press, 2021, pp. 73–95.

Примљено/Received: 24. 10. 2025.
Прихваћено/Accepted: 24. 10. 2025.